

Verslag met agendapunten: Wetter fan de Leijen 27 maart, definitieve versie 2 mei

Aanleiding

Door IVN de Wâlden samen met Dorpsbelang de Tike is op 27 maart 2023 een bijeenkomst georganiseerd over verbetering van de waterkwaliteit van de Leijen. Daarmee is een belangrijke afspraak van de NatuerMerk fan de Leijen uitgevoerd. Dit verslag geeft een algemene impressie (1), een concept aanpak voor de gestelde doelen (2), een agenda voor geliefde soorten en cultuurhistorie (3), 'gjin spyt' – punten, kennisdelen (4), een voorstel voor een innovatie- aanpak Leijen bij Wetterskip Fryslân of gebiedsregie provincie (5). Het is natuurlijk van belang dat de kennis en kunde over de Leijen, bij dorpen en organisaties, wordt meegenomen in de programmatische gebiedsaanpak voor het Landelijk gebied en bij de officiële (natuur) doelanalyses.

De dorpen de Tike, Rottevalle, Eastermar, de Pein, Sumar en andere dorpen met diverse vrijwilligersorganisaties als IVN de Walden, Fûgelwacht en de aanwezige professionals hebben met elkaar op deze avond de *aanzet* gegeven voor een *gezamenlijk visie en maatregelen*. Om met elkaar aan te pakken en daar 'GRUTSK' op te zijn nu, en over 5 en 10 jaar met resultaten nog meer!

Visarend, scherpe blik, bij de Leijen, voorjaar 2023

1. Algemeen, gezamenlijke visie en doelen

In het historische Doarpshûs Ora et Labora op de Tike hebben ca 60 aanwezigen aandachtig geluisterd en gesproken over verleden, heden en toekomst van het Leijen water. De inleidingen van Wetterskip Fryslân (Froukje Grijpstra) van Natuerlik Fryslân 2050 (Eddy Wymenga, A&W/Kening) waren van hoge kwaliteit en zijn bijgevoegd als bijlage. Aanwezigen hebben veel vragen en suggesties kunnen inbrengen en tientallen suggesties zijn op geeltjes geformuleerd. Inleidingen en reacties zijn verwerkt in dit conceptverslag waarvan is afgesproken dat het toegestuurd zal worden naar de aanwezigen en de Leijen -app groep voor aanvulling en precisering.

Over de *richting en het doel met het Wetter fan de Leijen* is er in de zaal vrij brede *overeenstemming* dat we de kwaliteit van het water van de toekomst gelijkenis heeft met dat van het water uit de jaren 50-60! Zie de plaatjes in de ppt van Eddy Wymenga en de analyse van het Leijenwetter in de ppt van Froukje Grijpstra. Kortom: leren van verleden en heden, en dan werken aan de toekomst van het Leijenwetter en de omgeving. Twee *basiskwaliteitsdoelen* springen eruit:

- **Helderder en schoner water**, door o.a *minder nutriënten*, ook voor zwemrecreatie van belang
- **Geschikter habitats voor onderwaterplanten en vissen** door o.a. *meer peilvariatie en gerichte (innovatieve) acties*

Tegelijk met deze nutriënten-aanpak en de start met een grotere variatie in waterpeil zijn gerichte *aanvullende acties* nodig:

- Onderzoeken of soms verwijdering (van slib, brasem,.....) en soms aanvulling (met zand aan de Zuid-Oostkant, Tike- eilandenbeheer....) kan helpen om de habitat-kwaliteit te versterken.
- een gezamenlijke aanpak is van belang: van professionele partijen en van vrijwilligers. Met ieder aan de slag voor zijn deel: de professionals, de recreanten (vuilwater), omwonenden en ondernemers
- Het betrekken van studenten en deskundigen van bv van Hall Larenstein instituut bij uitzoekpunten
- Vanzelfsprekend werkt het Wetterskip door ter vermijding van giftige stoffen (uit IJselmeerwater, riolen,..) en het weren van exoten (als rivierkreeft)

De *praktische houding* op de avond leidt tot een paar suggesties en afspraken:

- Er komt een verslag van de avond met de powerpoints, bij dezen!
- Wetterskip en SBB delen de komende tijd hun maatregelen- en beheerplannen en blijven uitvoering afstemmen met het Leijen-netwerk van deze avond
- Alle overheden actief bij de Leijen gaan binnenkort ook samen om tafel om op 1 lijn te komen: Provinsje, Wetterskip, SBB en Gemeente (mn Smallingerland).
- Eenieder pakt zijn deel van de problematiek aan, maar werkt wel samen, deelt actiever dan nu kennis en ervaring
- Dit verslag wordt gestuurd naar de projectleider Programma landelijk gebied van de Provinsje om te betrekken in de uitwerking de komende maanden, via Wybo Nijdam
- We delen onze Leijen aanpak – via o.a. het IVN Noord netwerk en het Bioferskaatfestival Broed op 13 mei - met andere meren en gebieden in Fryslan waar ook gebiedsprocessen gaande zijn, <http://www.broed.fr/>

Ljip mei jong by de Leijen, voorjaar 2023

2. Nutriënten aanpak en peilvariatie: de basismaatregelen en doelen

De belangrijkste oorzaken van teveel nutriënten zijn bekend, en de belangrijkste oplossingen kwamen 27 maart 2023 ter sprake. Daarbij is het goed dat het Wetterskip sinds kort extra mogelijkheden heeft tot variatie met het peilbeheer; dat kan nu als helpende hand worden ingezet voor het doelbereik, ook al is de extra peilvariatie gering. Het is belangrijk dat reeds voorgenomen werk – bijvoorbeeld de kade- aanpak ‘voor droge voeten’ aan de Zuidkant van Leijen en bij de Putten - de oplossing voor de lange termijn ondersteunt, en niet tegenwerkt. Het op 27 maart bevestigde netwerk van lokale meedenkers en deskundigen wil helpen om herhaling van fouten uit het verleden te voorkomen.

Voor de basiskwaliteitsaanpak – door minder nutriënten en meer peilvariatie – zijn de belangrijkste punten van de avond, presentaties, discussie en de geeltjes hieronder samengevat. Deze zullen door professionele partijen nog verder dienen te worden aangevuld met namen en rugnummers, jaartallen, o.a. door gebiedsregisseur voor de Leijen ++ van de Provinsje.

Problemen- en oplossingschema

Probleem			Oplossing		
Nutriënten uit recreatie	Lopend proces van Gemeenten, Provincie, Waterschap, Marrekrite, SBB,..	Allen	Vuilwatertank 2026, extra afvang de Pein en Eastermar	Informatie naar dorpen, Websites Voor de zomer 2023	Ondernemers, IVN, Skjin Wetter, handhaving,.. Proces loopt, maar versnelling gewenst
Nutriënten rioolstort Drachten en de Tike	Gemeente	Gemeente	Versnelde sanering, prioritering in aanpak (zie hieronder)	Gemeente	Voor de zwemzomer 2023
GanzenPoep	SBB	Fûgelwacht, Ondernemers	Vergunning	Actie eieren smeren/ prikken	Loopt nu
Nutriënten randen en landbouw	Natuer mei de Mienskip	Provincie	Mest- en maaiwerk	Bestaande en nieuwe afspraken Randen en Landbouw	Boeren aan Zuid-oostkant Leijen zetten natuur beheer nu in
Peinder kanaal	Dorp de Pein, DOM, ...	Overheden samen	Energie en schoner water Lege Midden	Opzetten plan	Gesprek voorjaar 2023
Te Weinig Peildynamiek	Wetterskip en SBB	Boeren, Natuer mei de Mienskip	Innovatieaanpak: -Noord-Oostkant -zuid-Oostkant -planten: fontein kruid (en krabbenscheer, in de poldervaarten)	Zoning, zand, eilanden Tike	Wetterskip, SBB, dorp de Tike en IVN
Te veel woeling water	Wetterskip	Visserij	Brasem aanpak, onderzoek rol nieuwe vaargeulen, Verbod Snelvaren handhaven	Visserij helpt mee	Start zomer 2023

Exoten	Wetterskip Fisker	Visserij, Dorpen	Terugdringen rivierkreeft en wolhandkrab	Visserij Dorpen	Heeft aandacht, uitwerken 2023
Schoonmaak Leijen	Skjin Wetter	IVN	Opruimactie	Met dorpen	Najaar 2023

Vanuit de Gemeente wordt aangegeven dat het saneren van overstorten aandacht heeft maar nog jaren duurt. De aanpak richt zich op het scheiden van regenwater en afvalwater (bijdrage aan het verminderen van riooloverstorten) in combinatie met de vervanging van riolering.

De zaal begrijpt de afweging om kosten voor de burgers zo laag mogelijk te houden, maar wijst tegelijk op het belang prioriteiten aan te brengen om veiligheid van burgers – bv zwemwater - te borgen.

Tike -eilandjes Leijen in verval, voorjaar 2023

3. Aanpakken gericht op soorten en cultuurhistorische waarden

Bij de vrijwilligersorganisaties, omwonenden van de Leijen en de dorpen leeft een sterke behoefte om bepaalde dier- en plantensoorten en cultuurhistorische waarden terug te zien in, op en rond de Leijen. Waar dan ook een aanpak voor nodig is met professionele partijen samen:

- Onderzoeken of er een aanpak is om 'Greidefûgels werom te krijen om de Leijen hinne', Fûgelwacht, IVN,...
- Onderzoeken of er een aanpak is om krabbenscheer en groene glazenmaker in zuid oost kant Leijen of in polderwateren te krijen, NL libellenvereniging, Vlinderstichting,..
- Aanpak voor meer paling en visvarieteit, minder dominantie brasem, Ravon, visserij,..
- Aanpak voor meer fonteinkruid en behoud watergentiaan aan de Oostkant Leijen, De Tike, IVN,..
- Aanpak cultuurhistorische waarden: De Tike eilandjes kninepôle en rôverspôle behouden, met palen ipv stenen, voor bioferskaat, helpt tegen golfslag, in combinatie met gerichte zandophoging, Wetterskip, SBB, gemeente, dorp de Tike
- De Binnenleijen en de ontwikkelingen in het kader van Natoer mei de Mienskip (Jacob Heitman) is kansrijk voor een rijke biodiversiteit door aanpassing waterbeheer en gebruik; voorzichtig zijn met invloed van de boezem want het is nu kwelgebied met hoge kwaliteiten en een van de weinige kernen nog met weidevogels.

Kleine plevier (familie Iijp), tureluur en fuut bij de leijen, voorjaar 2023

4. Gjin Spyt: Delen van kennis, kunde en uitvoeringsresultaten

Veel gemaakte punten van 27 maart zijn 'altijd goed om te doen', 'Gjin Spyt'. We sommen ze op, soms zijn ze verbonden met eerdere punten:

- Verspreiding presentaties en verslag, *uitgevoerd door IVN de Wâlden*
- Inzicht in wat er met baggerslib Leijen gebeurt
- Inzicht over plannen met eiland recht tegenover Paviljoen, niet het eiland met steigers en bankje (eiland lijkt te worden verwaarloosd)
- Informatie (avond?) over aanpak kades Zuidkant Leijen; en is dit te koppelen aan innovatie met meer dynamisch randen- waterbeheer(zie par. 5); ook lessen betrekken van de noordkant Leijen.
- Actiever Wetterskip richting dorpen en organisaties over zaken als aanpak blauwalg (proeven, resultaten, successen,...), meer uitwisseling gegevens, snellere controles
- Informatie aan recreanten op de Leijen (via lopende aanpak overheden en ondernemers) over nutriënten en noodzaak vuilwatertank op boten, vuil opruimen, ... Op websites, in restaurants en informatie folder, wijzen op verplichting vuilwatertank 2026
- Aanpak ganzenbeheer doorzetten met Fugelwacht, SBB, Wetterskip,....
- Boeren gaan door met natuurbeheer, en passen mest en maaregels toe
- Gemeente beperkt zo snel mogelijk tijdelijke riooloverstorten bij Drachten en de Tike, veiligheid inwoners vooropstellen
- Handhaven rust en stilte op de meren: geen jet-ski's en snelle boten; slecht voor helder water, risico voor andere recreanten, meenemen in informatie aan recreanten
- Operatie schoonmaken Leijen door Skjin Wetter met vrijwilligers Leijen oktober 2023
- Project 'Hjir kom ik wei' van Natuur en Milieu Educatie Naturij toepassen met gids IVN op bv school Opeinde, najaar 2023/ voorjaar 2024
- Betere Handhaving bv vuilwatertank, en meer vuilwaterdepots oa in Eastermar (haven) en Peinder kanaal (haven passanten)

Koekoek, hoor je veel, ziet 'm weinig zo scherp in beeld, Leijen, voorjaar 2023

5. Innovatie aanpak Wetter fan de Leijen bij Wetterskip, betrokkenheid jongeren/van Hall

De verbetering van de waterkwaliteit van de Leijen is een kwestie van nu beginnen en dan doorzetten. Ook om te leren van de aanpak van professionele organisaties samen met dorpen, omwonenden en vrijwilligersorganisaties. Er komen vast verrassende zaken aan het licht. Vragen die, naast concreet doen, ook verder onderzoek nodig hebben. Daarbij zou op onderdelen en mogelijk ook voor het gebiedsaspect de inzet van kennis en jongeren door Van Hall-Larenstein overwogen kunnen worden:

- Noard-West kant Leijen: zonerings versterken, experiment voor dynamisch riet en watervegetatie, met professionele partijen oppakken die ervaring hebben
- Zuivering Peinder kanaal met benutten energiethermie, samen met Doarp de Pein
- Natuur mei de mienskip: waar staan we en waar naartoe, samen met verkenners provincie, eerst direct belanghebbenden, dan Leijen-netwerk informeren en mening vragen
- Palingstand Leijen verhogen, uitzetten jonge paling, tijdelijk (deel) reservaat, toewerken naar 'grutsk' zijn op 'Iel fan de Leijen'?
- Behoud toegang dwarsfeart de Tike
- Invloed nieuwe vaargeulen aan de oostkant Leijen op troebel water, in samenhang met aanpak blauwalg rottevalle, doorstroming Tike
- Oude riooloverstorten saneren, eerder dan ze afgeschreven zijn: normering milieu inzetten bij vervanging riool, Gemeente
- Aanleg waterberging koppelen aan ophoging kades
- Baggerslibvang aan de zuidwestkant Leijen: in combinatie met eilandje of halve maan, monding Tyksterfeart
- Niet meer storten slib in depot nabij Burgurmermar/de Leijen, maar afvoeren
- Terugblik: uitzoeken wat effect is van aanleg van nieuwe eilanden op doelen als helderheid, waterkwaliteit, golfslag, verblubbering, stroming

Bovengenoemde punten vragen een 'lange slach', na goed overleg met alle partijen een start maken, uitproberen en leren, doorzetten wat succesvol is. Daarvoor is een gebiedsinnovatie aanpak met meerdere partijen, onder regie van Waterschap of gebiedsregisseur, een passende formule. De dorpen en vrijwilligersorganisaties rond de Leijen werken daar graag aan mee: mee-weten, meedenken en meedoen!

IVN de Wâlden, fh.de.haan@ziggo.nl. Presentaties en verslag kunnen worden doorgestuurd en op websites geplaatst. Foto's in dit verslag, alle van voorjaar 2023, zijn van onze gebiedsfotograaf ((Leijen +) Anne Hoekstra (en Foppe de Haan)

Gearwurking profs & freiwilligers: 'GRUTSK' op groei proces & resultaat, Leijen, meitiid 2023

